

Lezing Lisa Westerveld - Welke kernwaarden zijn ons heilig?

Uitgesproken op 24 september bij De Linker Wang in Utrecht

Inleiding: inhoud delft voortdurend het onderspit voor gedoe, geneuzel en gepruts

Ongeveer 20 seconden duurde het: het besluit van een Kamermeerderheid vorige week om Antifa als 'terroristische organisatie' aan te merken. Geen debat. Geen uitwisseling van argumenten. Niks. Wel volop verwarring over wat dit besluit betekent. 'Antifa' is immers geen organisatie met een hoofdkantoor en een telefoonnummer. 'Antifa' is een beweging die zich overal ter wereld al decennia inzet tegen het fascisme. Tegen alle vormen van uitsluiting. Op dezelfde avond dat Antifa tot terreurorganisatie werd bestempeld, werd een voorstel verworpen om in Nederlandse ziekenhuizen de levens te redden van doodzieke en gewonde kinderen uit Gaza.

Mensen die zich inzetten tégen het fascisme verdacht maken, en weigeren ernstig zieke kinderen te helpen: het was een even perfecte als bedroevende illustratie van ons tijdsgewricht, waarin alles op z'n kop lijkt te staan.

Twee dagen eerder maakte de koning in de Troonrede een opmerking over polarisatie. Een opmerking die ik in ieder geval ook hoorde als een tik op de vingers van het parlement. Want in de samenleving en in de Kamer zien we polarisatie.

Dit weekend in Den Haag: geweld op het Malieveld, geweld op het Binnenhof, geweld bij het hoofdkantoor van D66. Gewonde politieagenten, gewonde persfotografen, geïntimideerd horecapersoneel en hevig geschrokken mensen die gewoon een dagje Den Haag voor ogen hadden...

Maar dinsdag bleken de regeringspartijen toch moeite te hebben om te benoemen wat dit is: extreemrechts geweld. Ze durfden mensen die een nazi-groet brengen en antisemitische leuzen schreeuwen geen neo-nazi's te noemen.

In datzelfde vragenuur maakten ze zich wel druk over de Hogeschool Utrecht, omdat zij in hun jaarkalender feestdagen niet langer Kerstmis of Pasen noemen, maar 'feestdag'. Op hoge poten eisten ze van de minister van Onderwijs dat hij de Hogeschool op het matje zou roepen. Terwijl debatten over belangrijke onderwerpen niet worden gevoerd omdat de agenda te vol zit, wordt de plenaire zaal voor deze discussies gebruikt...

U hoort mij benoemen wat er is gebeurd, en stelt zich de vraag: 'Polariseert ze nu niet zelf?' Als ik benoem dat dit het resultaat is van 25 jaar gehits tegen vluchtelingen en tegen partijen die op zoek zijn naar het redelijke compromis: polariseer ik dan?

Vast staat wel dat deze geest weer terug in de fles moet, maar de vraag is evenwel 'hoe dan?' Want zeker met nieuwe verkiezingen in aantocht winnen profileringsdrang, akkefietjes en gedoe het altijd van de inhoud.

En dit is meer dan zorgwekkend. Gezien alle geopolitieke ontwikkelingen, de grote en invloedrijke online platforms, die zijn opgekocht door miljardairs en waar onder hun invloed desinformatie het voortdurend lijkt te winnen van feiten.

Waarin we ook in Nederland ons in een grimmige tijd bevinden, waar extreme en conservatieve krachten invloedrijker worden in politiek en landsbestuur.

Inhoud delft voortdurend het onderspit voor gedoe, geneuzel en gepruts. En daardoor krijgen mensen ook de indruk dat inhoud er niet meer toe doet. Een hele uitdaging dus, om het

vanavond met jullie te hebben over linkse politiek. Over onze idealen en ideeën en hoe we die ten uitvoer brengen!

Er is werk aan de winkel!

Want lieve mensen, er is nogal wat werk te doen! In de afgelopen jaren is er ongelofelijk veel stukgemaakt. Ik hoor dit regelmatig, op straat in de kantine op mijn voetbalclub, op de radio, aan de talkshowtafels. En dan valt het me op dat mensen het vaak hebben over “DE politiek”, waarin ze het vertrouwen zijn kwijtgeraakt, want ‘ze’ zijn alleen maar ruzie aan het maken.

Dat raakt me. Want er is niet zoiets als ‘de’ politiek. Alsof we een eenheid zijn. Sterker nog, de verschillen en werkwijze maar zeker ook de inhoudelijke meningsverschillen tussen fracties is net zo veelzijdig als de samenleving zelf. Maar dit soort opmerkingen raakt ook al die gemeenteraads- en statenleden, wethouders en burgemeester die zich keihard inzetten. Mensen die juist door Den Haag gedwongen worden om hele lastige keuzes te maken terwijl het landelijk beleid zo onzeker en wispelturig is. Die het steeds verder uitgebreide lokale takenpakket moeten uitvoeren, terwijl Den Haag er nog even een ‘taakstelling’ bij doet: jargon voor bezuiniging. En dus ineens moeten kiezen tussen een broodnodig nieuw schoolgebouw of genoeg geld voor een zwaar versoberde jeugdzorg. Lijkt mij een belangrijke bron van dalend vertrouwen.

Van die Haagse politiek zijn we deel en dus is het óók onze verantwoordelijkheid om dat vertrouwen terug te winnen. Mensen te helpen en te ondersteunen met eerlijke en uitvoerbare voorstellen. Zorgen dat het debat over de inhoud gaat, en we niet meegaan in jij-bakken, onhaalbare voorstellen en gescheld. En dat geeft dilemma’s! Want onze achterban verwacht wel van ons dat we fel zijn, als er weer eens hele groepen worden weggezet. Verwacht ook dat we collega’s aanspreken die de kantjes eraf lopen. Emotie tonen als we echt boos zijn. En dat ben ik ook vaak genoeg. Omdat het frustrerend is om het hele weekend stukken te lezen voor een belangrijk debat en te merken dat sommigen dat niet hebben gedaan, maar wel het hoogste woord hebben.

Bij deze dilemma’s blijft het niet: wat als we wel idealen hebben, maar weten dat de uitvoering op korte termijn niet haalbaar is? Wat als we moeten samenwerken met partijen waar we nu lijnrecht tegenover staan, omdat het alternatief in onze ogen nog slechter is? Dit zijn hele concrete situaties, waar we nu al regelmatig voor staan.

Van de Hofvijver naar het Binnenhof

Maar voordat ik verder ga: politieke keuzes en overtuigingen worden natuurlijk ook gevormd door wie je zelf bent, je achtergrond en wat je hebt meegenomen.

Ik ben opgegroeid op een boerderij op het platteland in de Achterhoek. Na de middelbare school vertrok ik naar Nijmegen om te studeren, als eerste uit onze familie. Maar in alle eerlijkheid: ik was aanvankelijk een waardeloze student. De studie vlotte niet. De omslag kwam toen ik aansluiting vond bij de Nijmeegse studentenvakbond: het Actie Komitee Kritische Universiteit AKKU. U hoort het goed, met twee K’s dus, volgens de activistische spelling. Een knetterlinkse club studenten die zich bezig hield met de woningnood, goed onderwijs, duurzaamheid op de campus en in het verleden ook regelmatig brieven schreef naar machthebbers in verre landen die het waagden hun bevolking te onderdrukken. Met de strekking “wij waarschuwen u nog één keer!”.

Ik leerde actie voeren en herrie maken, hoe je een gebouw bezet en een grootschalige demonstratie organiseert. Ik leerde hoe moeilijk het is een reusachtig spandoek op te hangen op een plek waar veel wind staat. En dat je altijd moet dubbelchecken of je tekst niet per ongeluk in spiegelbeeld staat. Ik leerde hoe snel de Haagse politie erbij is als je in de Hofvijver springt. Maar bovenal leerde ik hoe je door je stem te laten horen impact maakt. Hoe je door je te verenigen beleid kan veranderen. In 2014 werd ik in de gemeenteraad van Nijmegen gekozen. In 2017 kon ik via de voordeur het Binnenhof betreden.

'The enemy within'

In 2010 studeerde ik af op het politieke werk van Karl Popper; een beroemde Brits-Oostenrijkse filosoof die vanwege zijn Joodse afkomst in de Tweede Wereldoorlog was gevlucht uit Europa en het boek *'The Open Society and Its Enemies'* schreef. Het boek geeft nog steeds veel stof tot nadenken en discussie. Destijds omdat het werd gezien als een liberale kritiek op het totalitarisme. Het was controversieel omdat Popper Nazi-Duitsland en de Sovjet-Unie onder Stalin op één lijn zette en beschreef als twee totalitaire staten. Hij stelt dat een democratische staatsvorm de best mogelijke is. Het interessante aan Popper is dat *the enemy* bij hem geen vreemde mogendheid is, maar van binnenuit de democratie kapot probeert te maken.

Ik haal dit aan, omdat ik *nooit* had gedacht dat mijn scriptie over Popper actueel zou worden. En toch zie ik de afgelopen jaren hoe onze democratische rechtsstaat aan het afbrokkelen is. Hoe wantrouwen wordt gezaaid over onafhankelijke rechtspraak en verslaglegging door onze media. Hoe wordt bezuinigd op onderwijs, wetenschap en cultuur. Hoe maatschappelijke organisaties de mond worden gesnoerd. Hoe er verdeeldheid wordt gezaaid, mensen het vertrouwen verliezen en de rechten van de meest kwetsbaren worden afgebroken: mensen met financiële of mentale problemen. Hoe de rechten van mensen met een beperking, mensen die dakloos zijn, vrouwen en lhbt-personen worden geschaad.

En het erge is: er wordt net gedaan alsof er niets aan de hand is. Op papier lijkt het alsof mensenrechten veilig zijn. Op papier staat de handtekening van Nederland bijvoorbeeld onder het VN-verdrag Handicap, waarbij wordt beloofd dat we in 2040 toegankelijk zijn. Maar in praktijk kunnen mensen met een beperking vaak niet meedoen met het maatschappelijke en culturele leven, is het openbaar vervoer vaak ontoegankelijk, wordt hun aanwezigheid geweerd doordat evenementen en bijeenkomsten niet toegankelijk zijn, of wordt informatie niet toegankelijk aangeboden. Iets waarvoor ik vind dat we ook onze eigen partij moeten aankijken, want vaak vergeten wij deze groepen ook.

Op papier steunen we het Kinderrechtenverdrag. In de praktijk leven veel kinderen onder de armoedegrens, zitten steeds meer kinderen thuis zonder onderwijs, hebben veel kinderen een trauma omdat ze in de jeugdzorg te maken hadden met vrijheidsbeperkende maatregelen. En ik kan nog meer voorbeelden noemen: het Lissabon-akkoord voor het uitbannen van dakloosheid, het thuiszitterspact, het genocideverdrag.

Duivelse dilemma's bij fundamentele onderwerpen

Juist op fundamentele onderwerpen, die raken aan mensenlevens, zijn vaak grote verschillen in hoe mensen denken, handelen en politieke besluiten nemen. Soms zijn het kwesties waar geen enkel goed antwoord op is.

Ik weet dat veel mensen denken dat de oorlog in Gaza de grootste splijtzwam was tussen de achterban van GroenLinks en PvdA. Maar in alle eerlijkheid vraag ik me dat af, en denk ik dat er vooral een enorm verschil van mening zat tussen degenen die al ver voor 7 oktober

2023 zich jarenlang met de Palestijnse zaak bezighielden en een groep mensen die zich enorm verbonden voelen met de Joden en zien hoe het antisemitisme is toegenomen, met natuurlijk veel kruisverbanden tussen die groepen.

Natuurlijk: er is hier discussie over. Want het speelt in de hele samenleving, en wij zijn die samenleving. En natuurlijk hebben we in de fractie heel vaak besproken hoe we ons opstellen, want het raakt aan zoveel meer. En dat maakte het zo moeilijk.

Ik herinner me namelijk ook de felle kritiek die kwam op de eerste berichten van Frans na 7 oktober, toen hij het geweld veroordeelde. Ik herinner me ook onze twijfel: hoe snel kan je na 7 oktober kritiek hebben op het snoeiharde antwoord van Israël op Gaza. Met oog voor het leed van de families van de gijzelaars en andere betrokkenen?

Dit is zo'n vraag waar geen enkel goed antwoord op is.

Ik herinner me de kritiek toen ik als woordvoerder antisemitisme niet tijdig had gezien dat de synagoge in Middelburg was beklad met hakenkruizen en dus niet meteen een tweet had gestuurd met een sterk afkeurende reactie. En dus waren we aan het twijfelen toen een week later een moskee werd beklad en ik dit wel op tijd zag. Hoe snel konden we hierop reageren zonder mensen voor het hoofd te stoten? Een duivels dilemma...

Maar bij zo'n dilemma leren we ook: waardevol waren de partijbrede gesprekken waarin soms ook een felle discussie was. Waardevol was het uitnodigen en bezoeken van zowel personen met een Joodse achtergrond als mensen uit Palestina of degenen die zich met hen verbonden voelen.

Als je politiek vanuit waarden bedrijft, wetenschappelijke kennis, de bevindingen van experts, mensenrechtenorganisaties en andere deskundigen meeneemt in je politieke overtuigingen, dan kun je niet anders staan dan waar wij staan en zoals door onze woordvoerder Kati Piri in verschillende debatten verwoord.

Duivelse dilemma's: met 'When they go low, we go high' win je geen verkiezingen

Ik wil hier óók het punt maken dat kritiek, of het nu vanuit onze eigen achterban of externen kwam, bijna altijd ging over hoe wij stemden op een van de vele moties die werden ingediend. Bijna nooit op de inbreng van Kati in het debat.

We zien dat heel veel: fundamentele debatten worden gereduceerd tot oneliners en stembolletjes op een screenshot. Dit doet het debat en al helemaal het leed daarachter tekort. Alleen stemgedrag geeft ook geen goed beeld. Als wij stemmen, dan is het voor of tegen, en kunnen we ons niet onthouden.

En ook de 4 minuten spreektijd die meestal beschikbaar is in een debat geeft vaak onvoldoende gelegenheid om heel goed ons standpunt te vertolken. 4 minuten is te kort voor alle nuances die soms nodig zijn om écht goed het dilemma te schetsen.

Bij kamerdebatten loont schreeuwen, tieren en elkaar uitschelden, terwijl een genuanceerd verhaal over een belangrijk wetsvoorstel, dat veel mensen raakt, geen enkele aandacht krijgt.

Zie Wilders met zijn beroemde uitspraak over het eigen risico moet NU worden afgeschaft, en daarmee onze partijleider Frans Timmermans aanviel. Die probeerde uit te leggen dat wij het eigen risico ook willen verlagen, maar dit jaren duurt. Niet vanwege onwil, maar omdat het in de uitvoering veel tijd kost.

En dat maakt politiek gedreven op waarden zo'n duivels dilemma. Want, laten we eerlijk zijn: valse beloften doen loont. En de cynicus in mij zegt dat we, zo lang dit het geval is, er niet aan onderuit komen hier soms ook in mee te doen. *'When they go low, we go high'* is een prachtige uitdrukking. Maar je wint er geen verkiezingen mee....

Waardegedreven, eerlijke politiek voeren is knap lastig. Want we weten: een politicus die voor een camera niet meteen een antwoord heeft, noemen we 'niet op de hoogte'. Als een volksvertegenwoordiger nog even moet nadenken is dat 'besluiteloos'. Een ander standpunt innemen omdat je ziet dat een eerder besluit niet goed heeft uitgepakt heet 'draaien' in politiek jargon. Als je de media wilt halen, dan werkt een totaal onhaalbaar, maar wel pakkend proefballonnetje beter dan een doorwrocht plan met nuances.

Dat leidt tot politici die bluffen, net doen alsof ze weten waarover het gaat, terwijl ze geen idee hebben. Tot snelle besluiten, voordat alle argumenten op tafel liggen. Tot hele snelle one-liners op sociale media, terwijl je nog helemaal niet precies weet wat er is gebeurd. Tot het blijven volharden in eerder ingenomen standpunten, ondanks dat je weet dat de gevolgen negatief zijn. Want niemand wil een draaikont zijn.

Om weer even terug te komen op de krachten die onze democratie van binnenuit kapot maken; dit zijn een paar voorbeelden; ondanks dat Popper talkshowtafels, Facebook en X nog niet kon bedenken.

Deze mechanismes leiden tot onzorgvuldige besluiten, maar brengen ook eigenschappen in politici en in het politieke debat naar boven die je niet moet willen. Maar die toch steeds sterker het debat domineren. Het duivelse dilemma is: hoe ga je daarmee om? Hoe ga je om met politici die zich niet aan onze democratische spelregels houden? Ga je reageren op hatespeech van grijsgedraaide plaat Wilders? Want je geeft hem podium: vragen stellen betekent ook antwoorden en een langere spreektijd. Maar je wilt de haat die namens 37 zetels – een factor van belang – wordt uitgesproken niet onweersproken laten.

Een tijdje geleden was ik in gesprek met jongeren, precies over dit dilemma. In het nagesprek vroeg een van hen waarom wij niet veel meer gebruik maken van sociale media omdat dit hét podium is om jongeren te bereiken en te informeren.

Ik schetste hem een situatie van een belangrijk debat over een wet die een grote groep raakt. Ik kan dan op twee manieren m'n boodschap posten: met een filmpje waarin ik uitleg dat we het doel van de wet steunen, maar wel een aantal wijzigingen willen doen met technische en inhoudelijke argumenten. Of met een filmpje waarin ik een kort en stevig betoog houd waarin ik uitleg waarom de minister totaal ongeschikt is en voeg er een paar stevige polariserende woorden, of zelfs scheldwoorden aan toe. Welk filmpje zou viral gaan, vroeg ik de groep.

Dit laat precies zien hoe zichtbaarheid, het belang van profileren, vaak haaks staat op het maken van goede besluiten. En zo onze democratie aantast. Want aandacht betekent stemmen, betekent invloed, zetels en daarmee een grote kans om de verkiezingen te winnen.

En tegelijkertijd leidt juist dit 'zeggen wat de mensen willen horen' tot een enorm wantrouwen naar politici in het algemeen. Ironisch genoeg vaak niet naar de politicus die de belofte heeft gedaan, want die zegt dan gewoon iets anders wat mensen willen horen, en geeft links de schuld of wijst naar vluchtelingen.

Maar dat niet alleen. Ook het gebrek aan daadkracht en échte prioriteit, in combinatie met het korte geheugen van het parlement, leidt tot gebroken beloften, desillusie en uiteindelijk mensen die afhaken.

Dat mensen zich dan afkeren van 'de politiek' en het vertrouwen verliezen is natuurlijk volstrekt logisch.

Met waardegedreven politiek bouwen aan vertrouwen

Hier zit voor ons ook een belangrijk leerpunt, namelijk als we politiek bedrijven vanuit waarden, dan blijven de mensen die in de knel zitten belangrijk.

Niet alleen als er aandacht voor is, maar iedere dag. Collega Songul Mutluer vraagt al jaren om meer actie op femicide. Samen met de SP zijn wij de enige partij die zich hardmaakt voor daklozen.

Maar ook waardegedreven politiek leidt tot worstelingen: Neem bijvoorbeeld demonstratierecht, waar we pal voor staan. Maar waar we het moeilijker mee krijgen als anti-abortusactivisten voor een abortuskliniek demonstreren met afschuwelijke teksten. Of: We staan pal voor de persvrijheid van meningsuiting, maar vinden het ook niet makkelijk als er avond op avond rechtse politici aan talkshowtafels zitten. Of een omroep als ON in het bestel zit. Of de vrijheid om korans te verbranden. En juist in de coronaperiode hebben we gezien hoe grondrechten tegen elkaar werden afgewogen.

Ik zet dit bewust scherp neer, omdat we ons altijd moeten afvragen bij iets wat grondrechten raakt of we het ook willen als het onze mening niét is.

We moeten steeds in de spiegel kijken: Doen wij niet teveel mee met populisme? Hoe trouw zijn wij aan onze principes als de camera er niet opstaat (mensen met een beperking, vrouwen, veiligheid)?

Dan is na dit betoog natuurlijk jullie vraag: hoe moeten we dan wél verder na de verkiezingen? Even los van dat ik natuurlijk hoop op een klinkende overwinning van linkse en progressieve partijen en me de komende weken enorm ga inzetten om dit te halen, weten we natuurlijk niet wat die uitslag gaat worden.

Ik wil tegenover de dominante rechtste koers een andere koers neerleggen, waarvan ik vind dat wij de verantwoordelijkheid hebben om daarin voortrekker te zijn als grootste partij aan de linkerflank van de Kamer. Met al onze bestuurders van GroenLinks-PvdA huize die in gemeenten nu al laten zien hoe het kan. Met al onze gemeenteraadsleden die zich onvermoeibaar inzetten voor de inwoners van hun gemeente.

Aan de basis van die andere koers ligt dat we geloofwaardig moeten zijn. We moeten zelf laten zien wat we beter kunnen doen. Ik refereerde bijvoorbeeld aan toegankelijkheid. Aan de handtekening van Nederland onder het VN-verdrag handicap om de samenleving toegankelijk te maken. Maar zijn we als partij wel écht toegankelijk? Zorgen we er echt voor dat dit onderwerp ook in de eigen gemeente wordt geagendeerd? Want ook veel gemeenten waar GroenLinks en PvdA-raadsleden zitten hebben géén lokale inclusieagenda.

En als het persoonlijker wordt? Doen we zelf een stapje terug als iemand met een beperking het woord wil, of graag actief wil worden in je fractie. Geven we zelf ook tweede kansen aan mensen die het in onze ogen grandioos hebben verprutst?

Zorgen we in onze partij dat minderheden worden gesteund en ook mensen die een standpunt hebben dat niet populair is in ieder geval worden gehoord? Want ik merk dat de luide sprekers vaak het woord krijgen, maar degene met een minder luide stem niet.

De kern van linkse, progressieve en waardegedreven politiek is voor mij: oog hebben voor mensen met een minder luide stem. Voor mensen in een kwetsbare positie, mensen met beperking, dakloze mensen, kinderen, mensen die de weg naar de politiek niet goed weten te vinden, verbaal minder sterk zijn.

Daarom geloof ik dat we keihard moeten vasthouden aan kernwaarden als solidariteit, gelijkwaardigheid, betrouwbaarheid en eerlijkheid, omdat het geen loze kreten zijn maar de worstels van onze politieke standpunten.

Daarom geloof ik in een samenleving waarin mensenrechten leidend zijn en de Grondwet een houvast, waarop andere wetgeving wordt gebouwd.

Daarom geloof ik ook in Poppers ideaal van trial and error, de samenleving stapje voor stapje verbeteren en leren van gemaakte fouten. Die ruiterlijk toegeven en weer doorgaan.

Daarom vind ik ook dat wij als volksvertegenwoordigers áltijd rekening moeten houden met minderheden. Want een democratie is niet het recht van de sterkste: het is de meerderheid die rekening houdt met de minderheid!

Ik geloof hierin en ik geloof dat wij dat samen kunnen.

Dank jullie wel.